

Irina PROCOPIU

Pagini de jurnal

(1891-1950)

Traducere din limba franceză, introducere,
note și comentarii de Georgeta Filitti

POLIROM
2016

1923⁷

Duminică, 15 aprilie

Plecarea din București, la 6 seara. Timp noros și apăsător. Regina e tristă din cauza morții colonelului Boyle. La gară, regina Sofia cu principii moștenitori, Mișu, Stârcea, Nicoleanu, Boboc, Ocășanu. Regina Sofia e îngrijorată la ideea că n-o să poată face să-i parvină principesei Irina scrisoarea ei; cu voce târăgănată îl întreabă pe Rădescu dacă nu există poștă la Ragusa. În aceeași zi, la 9½, după ce am trecut cu mii de precauții podurile peste Prahova, ne apropiem de Sinaia.

16 aprilie, luni la amiază

Străbatem grădinile înflorite ale Transilvaniei, toți prunii și gherghinele în floare. Pe vârful unei coline înalte, o cetate veche – pare în stare foarte bună; îl întreb pe șeful de gară din stația Rodna, care îmi dă următoarele amănunte: veche fortăreață construită de turci (Cetatea Șoimoș), în ruine, zice el; servea turcilor ca punct de observație pentru prădăciunile lor.

La Arad, l-am văzut pe generalul Manu, ginerele domnului Mavrodi și prefectul locului. Foarte bună masă, apoi Elvira Popescu, în drum spre America, pentru a pregăti o serată, e primită de Regină în audiență. La Timișoara, doamna Cosma și autoritățile locale aduc splendide buchete de lăcrămioare, narcise, zambile. Revine Elvira Popescu ca să-mi ceară o recomandare pentru Loie Fuller, care i-ar putea fi utilă în opera de propagandă pe care o întreprinde. Vrea să țină conferințe și să citeze fragmente din operele Reginei.

17 aprilie, dimineața

Am văzut-o pe Regina Mignon, încântătoare, cu părul despletit, proaspătă ca o copilă. Vagoanele noastre sunt atașate la trenul ei. Acum depindem de ea. La 5 ajungem la Bakar, mic port de unde

ne îmbarcăm pentru Ragusa. De acolo plecare cu automobilul pentru un tur, mai întâi portul Bakar, trecem prin fața iahtului *Caragheorghievici*, drapelul, apoi *Kraljevica*, *Portone*, *Crikvenica* și *Novi Vinodolski*. Revenire pe vas, dîneu cu o mulțime de ofițeri de marină. Bakar, în fundul golfului iluminat, pare o fantastică bijuterie dintr-o poveste cu zâne.

Miercuri, 18 aprilie

Plecare din încântătorul Bakar, dimineața la 8, în sunetele imnului sârbesc și ale aclamațiilor mulțimii. Facem cu vaporul ce n-am făcut ieri cu automobilul. Mare admirabilă, chiar când trecem pe la Senj, loc de întâlnire al curenților, unde și pe vremea cea mai liniștită sunt totdeauna valuri. Înainte de a ajunge la Senj, pe o înălțime se vede satul Ledenice, părăsit din cauza unei groaznice epidemii de ciumă – azi total în ruină. Senj (*Seigne*), *Nehaj XV* (*Nehaz* – Nu te împiedica de nimic), castel al corsarilor (*Ouskok*), familii deposedate de turci, instalate pe coasta dalmată pentru jaf, venețieni, turci, spanioli. La amiază coborâm la Arbe, orașel interesant din evul mediu, de asemenea cu vestigii romane și venețiene. Vegetație meridională. Mulțime de flori. Revenim la 1½. Dejun. Timpul continuă să fie minunat. Ne îndreptăm spre Srebrenica, ca să fim acolo în seara asta. La Šibenik, unde se pătrunde printr-un canal foarte strâmt, primire caldă și entuziastă. Regina e aclamată cu frenezie. Mignon surâde foarte drăguț, salută, face semne cu mâna. După-masă mă duc cu Rădescu și un domn din localitate la o plimbare prin oraș. E încântător și ciudat, cu o catedrală superbă pe care o vom vizita mâine-dimineață, înainte de a pleca la Ragusa. La întoarcere, întâlnim tinere fete din Zlatar, în costume ale locului. Una din ele îmi dă lanțul ei de argint de care atârnă un cuțit. Minunat lucru vechi în argint.

19 aprilie

La 8 debarcăm, ne urcăm în mașină ca să mergem să vizităm vechea catedrală din secolul al XV-lea, jumătate gotică, jumătate Renaștere. Extrem de interesantă. Cu o cupolă unică în genul ei. Apoi, pe jos, de-a lungul unor străduțe mici, biserica ortodoxă unde un preot impunător le primește pe suverane cu crucea în mână. Afară de câteva icoane frumoase de argint, nimic special de văzut. Ne îmbarcăm la ora 9, pe o vreme incomparabilă; la 12, Spoleto, mulțime uriașă pe chei, mare entuziasm. Oprire de ½ de oră. Plecare spre Ragusa, unde trebuie să ajungem în această seară la ora 8.

Vineri, 20 aprilie

Sosiți aseară la ora 8½ la Gravosa, apoi cu mașina la Ragusa; coborâm la un vechi palat venețian, acum proprietatea Regelui Alexandru. Construcție din secolul al XV-lea, cu o minunată curte interioară. În această dimineață, plimbare cu Regina pe străduțe, la fiecare colț descoperi vestigii ale trecutului, de cel mai mare interes. Astă-seară ne ducem la teatru și mâine plecăm la Cattaro.

21 aprilie

Am plecat azi-dimineață la 9½ din Ragusa, aproape toți am fost bolnavi, mare proastă. Sosiți la Cattaro la 12½. Masă, pe urmă plimbare minunată cu mașina pe un drum admirabil care urcă în zigzag. Întoarcere la ora 6, plimbare în oraș cu Regina și prințesa Irina, vestigii de arhitectură venețiană. Am văzut meterezele de unde e o priveliște magnifică. Dineu, retragere cu torțe, muzică; în salon, până la ora 11. Coletta a dansat cu ofițeri de marină.

22 aprilie

Plecare cu mașina, la 10 dimineața, de-a lungul coastei; drum magnific, coborâm la Perasto, orașel încântător cu vechi palate venețiene aparținând unor familii de marinari – azi în parte dispărute. Case abandonate. Ni se spune că poți cumpăra cel mai frumos palat pentru 15.000 de dinari. Vegetație luxuriantă. Un trandafir galben cățărător își întinde nebunește crengile pe deasupra balcoanelor, a grilajelor; trandafirii galbeni sunt încântători. Plecăm spre Castelnuovo, manifestație grandioasă, oameni ai locului călare, cu costumele lor splendide, escortează automobilul regal. Ne oprim să luăm masa la Ghenovici, după care urcăm pe torpilor ca să mergem la Civat, unde e o încântătoare grădină botanică făcută de marinari. De acolo, în insula San Giorgio și ne întoarcem pe furtună, încât torpilorul încearcă de trei ori până să acosteze. Dineu; seara Mazuranici ne desenează pe toți.

23 aprilie

Plecare la ora 10 spre Cetinje, urcăm până la Negro, patria regelui Nikita, unde ni se arată casa lui, sat amărât, femei frumoase, brunete, cu păr splendid împletit în cozi. Regina Mignon lasă aici bani. Continuăm să străbatem, pe un drum minunat, munții de piatră. E dezolant. Locuitorii sunt foarte săraci, nu crește nimic, țin o bucățică de pământ împrejmuțată cu pietre. Ajungem la Cetinje,

sat mare, îngrozitor, trei sau patru case așa și așa – legații pe vremea bătrânului rege Nikita. Chiar am luat masa în legația Austriei. Cetinje e un loc dezolant și te întristează; ca să ajungi acolo nu e cale ferată, ci un drum frumos de la Cattaro și un altul de la Antivari. După-masă ne ducem la Rijeka, reședința de vară a regelui Nikita; ni se arată casa lui, mică și incomodă. Într-adevăr, oamenii aceia nu știau ce e confortul. Întoarcere la Cetinje. Regina a invitat la ceai doamnele mai de seamă ale locului, între altele doamna Radovici, sora lui Petrovici, văr și secretar al regelui. Frumoasă, plăcută și fină, vorbind admirabil franțuzește. La 6½, întoarcere la bord.

24 aprilie

Am ieșit cu Regina la ora 10, plimbare agreabilă printre măslini, chiparoși, cireși. O grădină vastă, contrastând cu munții arizi din față. După-amiază, plimbare, în mașină, cu Regina, care descoperă splendide vase negre de ulei în unghere țărănești, le cumpără – erau patru mari și unul mic.

25 aprilie

Plimbare cu mașina, ne ducem la Budar, loc splendid, cu o plajă minunată. Am vrea s-o determinăm pe Regina Mignon să construiască ceva aici. Dimineața am fost prin biserici și la singurul anticariat al locului.

26 aprilie

Seara, pe cheiul din fața vasului, au venit să danseze în cinstea celor două suverane țărani în costume naționale negre brodate cu aur, un dans vechi în pas de polcă. Erau 18 și trei conducători care nu dansau. E un vechi obicei ca pe 12 februarie, ziua Sfântului Trofim, patronul orașului, să se dedea la acest nevinovat exercițiu. Obiceiul datează din secolul al IX-lea și n-aveau dreptul să-l practice decât în piața bisericii; altă dată au dansat în cinstea lui Franz Josef, și a altor monarhi, ca și în onoarea suveranelor noastre, într-o piață care nu era a bisericii. După aceea, seară venețiană, urale entuziaste, concert de chitară. Destul de prost. Constați cu tristețe că, oricare ar fi evenimentele, poporul aclamă cu aceeași frenezie dezlănțuită pe suveranii momentului. Bietul rege Nikita, dacă ar fi văzut cu ce bucurie era aclamată Regina Mignon în Muntenegru!

Ieri [sic], plecare la 8 dimineața spre Cattaro, în sunetele imnurilor naționale sârb și român. Dansatorii din ajun, în aceleași

costume de sărbătoare, prezentau armele (puști splendide lucrate odinioară), iar cei trei șefi salutau cu sabia la șold și drapele mari fluturânde. Ne-am urcat pe vas pe o vreme splendidă, cu o mare de safir, până la Antivari și de acolo, cu mașina, la Dulcigno, orașel pitoresc unde se află destui musulmani. Vlado Petrovici, vărul regelui, ar vrea să-l facă să cumpere o mică peninsulă cu vedere foarte frumoasă. Dar e așa de departe de toate, că Regina Mignon nu se îndeamnă prea tare. De acolo ne întoarcem ca să vizităm vila prințului Danilo de la B., lângă Antivari; casă oribilă pe malul mării, cu o grădină destul de frumoasă și o câmpie splendidă, zâmbitoare și luminoasă. Ne întoarcem și petrecem noaptea la Zelenika.

27 aprilie

La ora 11 plecăm cu mașina la Ragusa. Ajungem acolo pe o ploaie torențială. Am profitat de vremea rea ca să ne instalăm și să facem băi prelungite – ceea ce ne-a lipsit pe vas. La culcare devreme. Coletta joacă cu Regina Mignon cărți, împreună cu prințesa Irina și Vlado Petrovici, muntenegreanul, vărul regelui, tuberculos, sărmanul, și eu tremur să nu fie la aceeași masă cu noi și poate că am mâncat cu tacâmurile lui insuficient curățate.

28 aprilie

Azi, vreme minunată. Aștept coafeza. Dimineața, la anticari; după-masă, cu barca cu motor, la Lakroma, insula fermecată. A fost cumpărată de guvernul sârbesc de la prințul de Windisch-Graetz, soțul nepoatei lui Franz Josef. Se pare că insula poartă ghinion proprietarului, i-a aparținut lui Maximilian, împăratul Braziliei [sic], care a fost asasinat acolo, arhiducelui Rudolf, unui negustor care s-a aruncat în mare la câteva zile după ce a cumpărat-o. Acum e sanatoriu pentru copiii rahitici. Seara, plimbare până la Belvedere; întâlnire cu ofițerii de marină, ne-au dus cu ei la hotelul Imperial, unde au încercat să danseze.

29 aprilie

Dimineața, vizită la arhive; ar putea fi dintre cele mai interesante, sunt scrise într-o limbă occidentală. După-masă, cu mașina în *Ragusa vecchia*. Primire, muzică, aclamații, vizită la un atelier de broderii naționale, frumoase, dar scumpe. Apoi vizită la atelierul lui Bukovatz, pictorul sârb, elev al lui Cabanel, care a murit de curând. Pictura mi se pare mediocră și de un gust deplorabil.

Seara, Georgevici le ține Reginelor o mică conferință despre istoria Ragusei, la care sunt și eu invitată.

30 aprilie

În dimineața aceasta Reginele pleacă devreme ca să petreacă ziua la Lakroma; cu doamna Hacıci și pictorul Murat vizităm catedrala și mănăstirea dominicanilor. După-amiază, vizită la atelierul lui Murat, care, desigur, pictează într-o manieră interesantă; pe urmă am văzut parcul Gradaz, de unde se vede minunat marea. Reîntoarcere și plecare la Gravosa, unde eram poftiți să luăm ceaiul pe torpilor de către comandant, principe Radovici. La 7, cu barca cu motor, la Lakroma, invitați de Regină. Reîntorși pe clar de lună. Am vizitat palatul din Lakroma, camerele locuite de Maximilian, unde mai sunt câteva mobile vechi, oglinzi venețiene, un *secrétaire* din lemn de trandafir care a aparținut Charlottei etc. Călugării care au fost alungați din Lakroma au aruncat anatema asupra acestei insule. Iată de ce poartă ghinion proprietarilor ei succesivi. Regina e dezolată pentru că realmente ar fi fost un loc de vis să trăiești acolo.

1 mai

Dimineața, vizită la anticari. Regina cumpără o mulțime de lucruri. B[arbu Știrbey] îi scrie că Lupu a fost la el și i-a mărturisit că regretă că lucrurile au ajuns așa de departe. În plus, i-a spus că *Lupta și Aurora*⁸ sunt subvenționate de legația Franței. Nu-mi vine să cred.

La 3 plecăm cu mașina la Canossa, la contele Gotze. Înainte de a intra în grădina lui, vedem în piața satului doi platani centenari, celebri în toată țara, platani cum n-am mai văzut nicăieri, minunați. Pe urmă pătrundem în paradisul lui Gotze. Vegetația e de-a dreptul nebunească, totul crește aici într-o abundență extraordinară: mandarina, lămâi, portocali, mirt, arborele de camfor, ale cărui frunze uscate pe care le culegem de pe jos mirosoare foarte tare; arborele de pâine, ale cărui fructe, în ciuda climei, nu ajung la maturitate. O casă veche încântătoare, cu camere mari, unde mărunțișuri vechi și ridicole se învecinează cu obiecte prețioase. Un amestec de prost gust și lucruri frumoase. Din casă treci prin grădină și ajungi într-un pavilion de unde descoperi o priveliște minunată asupra mării, care e calmă ca un lac. Un mic iaht, *Vila* (zâna, în sârbește), ne așteaptă ca să ne întoarcem. Coborâm să vizităm vila baronului Kardely, un domn în vârstă care seamănă